

Mette Lund Andersen

Folkelige mødepladser

i Ringkøbing Amt

*FRAM Fra Ringkøbing Amts Museer.
Museumsrådet i Ringkøbing Amt. 2004*

Folkelige mødepladser i Ringkøbing Amt

Af Mette Lund Andersen

Den 21. juli 1879 blev der afholdt et folkeligt møde på Sir Lyngbjerg ved Holstebro. Der var samlet 8-900 skytter og almindelige gæster til festen. Festpladsen i lyngbakkerne var pyntet med flag og grønt og talerstolen udsmykket med flag. Dagen begyndte med, at skytterne øvede i bakkerne, og derefter samledes de med de øvrige gæster for at høre lærer Hansen-Sir holde en tale, hvori han blandt andet opfordrede ungdommen til at se fremad og gå til deres livsopgaver med frisk mod. Efter talen sang man en fællessang: ”Lad En og Anden have Ret”, og herefter holdt pastor Møller fra Felding en tale af national karakter, hvori han opmuntrede de forsamlede til at blive ved danskheden, selv om den truedes af den store prøjsiske fjende i syd. Mellem denne taler og den næste, højskoleforstander Hansen fra Østbæk Højskole i Ølgod, sang man sangen ”Høje Nord, Friheds Hjem”. Forstander Hansens tale var en opfordring til alle om at være gode,

lydige og tjenende borgere, der yder deres bedste for forældre og fædreland. Mødet sluttede med dans for de unge, mens de ældre satte sig i lyngbakkerne og spiste medbragt mad.¹

En ny tids møder

Folkelige møder, som det ovenfor beskrevne, blev moderne i sidste halvdel af 1800-tallet både i politiske kredse og indenfor de folkelige og åndelige bevægelser. At samles til møder i det fri var ikke noget nyt; mennesker havde i århundreder forinden mødtes i stort tal på tingpladser og markeder og til kirkestævner, sommerfester med videre. Det nye ved 1800-tallets folkelige forsamlinger var, at man samledes om et fælles formål som oplysning, politik eller gudsdyrkelse, og at foredrag, taler og fællessang samt eventuelt optrin i form af gymnastik eller amatørteater var centrale elementer i møderne. De første folkelige mødepladser blev etableret i denne periode, hvor

det nyerhvervede demokrati gjorde det aktuelt for den brede befolkning at engagere sig i politiske og samfundsmæssige emner. Tiden var præget af den nationale sag, og vækkelsen af borgerne for fædrelandet var derfor et oplagt og yndet emne ved folkelige forsamlinger i slutningen af det århundrede, hvor store områder af landet var blevet tabt i krig. Ligeledes var almen oplysning af den almindelige borger noget, der optog mange, særligt indenfor den gryende højskolebevægelse, hvor fortællingen og det levende ord var centrale metoder til folkeoplysning. Der var altså behov for steder, hvor man kunne samles i stort tal og høre på foredrag og politiske taler samt diskutere tidens store spørgsmål.

På samme tid gik der religiøse vækkelser hen over landet, og mennesker, der var blevet vakt for Indre Mission, grundtvigianismen eller andre åndelige retninger, havde også brug for steder at mødes, særligt i tiden før de religiøse grupper blev alment

accepteret og fik plads i de almindelige sognekirker eller byggede deres egne kirkerum. Også i de vakte kredse var der derfor et behov for forsamlingspladser.

Ud i naturen

At samles i det fri var dels et spørgsmål om logistik, da det sjældent var praktisk muligt at samle større folkemængder indendørs. Dernæst faldt møderne i naturlige omgivelser fint i tråd med tidens romantiske ideal om naturen som rum for menneskers sande udfoldelse. Naturen var i løbet af 1800-tallet blevet genstand for menneskets længsler og drømme, og i takt dermed blev udflugter i naturen i stigende grad populære begivenheder for den brede befolkning. De folkelige møder fandt oftest sted i 'naturlige' omgivelser; det vil sige omgivelser, der var skabt af mennesker for at ligne tidens idealer om naturlig natur. Lystanlæg, som hyppigt var rammer om folkelige møder, blev anlagt for at give byens borgere mulighed for at komme i kontakt med naturen midt i byen, og på landet anlagde man plantager, hvor åbne pladser omkring gravhøje og bavnehøje blev brugt til møder på grund af deres romantiske sammenkobling af natur, historie og nation. Ved folkelige møder blev det oplysende element derfor kombineret med det rekreative, og oplevelsen

Resdal Bavne syd for Holstebro er et godt eksempel på en mødeplads, der har en udpræget østdansk karakter med sirlig græsplæne og store løvtræer, meget forskellig fra det omkringliggende åbne vestjyske landskab. Selve bavnehøjen, hvorfra der tidligere var udsigt horisonten rundt, er nu tilplantet af fyrretræer, som stjæler udsynet, men som skaber læ omkring mødepladsen. At få noget til at gro i de karske hedeegne blev langt op 1900-tallet betragtet som noget af en heltegering, og kunne man få beplantningen til at ligne idealet om et romantisk landskab, var der gode muligheder for, at stedet ville udvikle sig til et lokalt mødested.

af naturen blev en del af begivenheden for mødedeltagerne.

Den folkelige forsamlingsaktivitet havde sin storhedstid fra 1870'erne og frem til 1920'erne. Herefter begyndte opbakningen til møderne at aftage – dog med

en lille opblomstring i besættelsesårene. Enkelte steder har møderne fortsat helt op i nutiden, men i dag er det kun få af de gamle folkelige mødepladser, som stadig anvendes til mødeaktivitet. Det er typisk grundlovsmøder, sankt-hansfester og friluftsgudstjenester, som i dag finder sted på de gamle mødepladser. Mødepladserne har desuden fået nutidige afløserer i form af sportspladser, festival- og markedspladser, hvor vores dages folkelige møder og arrangementer ofte foregår.

Grønne oaser på heden

I Ringkøbing Amt har der eksisteret mange små, men kun få større folkelige mødepladser. Amtet er et af de tyndest befolkede områder i landet, og infrastrukturen i amtet har heller aldrig været på højde med resten af Danmark. Disse forhold har gjort det vanskeligt at samle mange mennesker til folkelige møder, og de største folkelige mødepladser i regionen har derfor været at finde i og i omegnen af de større byer.

En stor del af de folkelige mødepladser i Ringkøbing Amt er etableret i årene omkring 1900.² For de fleste pladser og anlæg gælder det, at de er etableret som plantager og anlæg på initiativ fra en eller flere enkeltpersoner, som selv har lagt et stort stykke arbejde og i nogle tilfælde også egne penge i at få anlæggene op at stå. Denne

På mange folkelige mødepladser står mindsten og vidner om personer og begivenheder, som man i samtiden har fundet værd at mindes. I Toftum Bjerge vest for Struer har lokale bønder rejst en obelisk til minde om stavnsbåndets ophævelse. Mindesmærket blev placeret på en forhøjning i den nytplantede bøgetræsplantage i 1904.

indsats har for mange af disse ildsjæles vedkommende medført, at der efterfølgende er blevet rejst mindsten over dem på de mødepladser, som siden opstod i de pågældende plantager og anlæg. Det er et karakteristisk træk ved de vestjyske mødepladser, at mange af dem ligger i tilplantede områder. Den typiske forsamlingsplads findes derfor sjældent i det typiske vestjyske åbne landskab, men oftest i tilplantede plantager eller anlæg. Det betragtedes indtil langt op i 1900-tallet som en heltegerning, hvis nogen kunne få noget til at gro i de karske egne. Det vestjyske landskab med lyngklædte vidder og vindomsuste bakkedøse passede ikke ind i idealet om nyttig og smuk natur. Lykkedes det derimod at skabe en illusion om et romantisk landskab med løvtræer og skyggefulde lunde, der så ud som i det østlige Danmark, var det næsten givet, at det blev et yndet udflugtsmål og måske også ramme om folkelige møder, da træerne gav læ og de rette æstetiske rammer omkring forsamlingspladsen. Mange folkelige mødepladser ligger derfor som små grønne oaser midt på de store hedearealer. Der er flere eksempler på, at mødepladserne ligger ved forhøjninger i landskabet, hvorfra der tidligere var brede udsigter horisonten rundt. Disse udsigtspunkter er nu forsvundet bag tilplantningen af løvtræer og (oftest) høje fyrretræer.

Mødepladser på landet

På landet var det lokale bønder, som tog initiativet til de folkelige møder, godt bakket op eller måske ligefrem anført af den lokale lærer. Der er flere eksempler på mødepladser, som er blevet anlagt, og møder, der er blevet afholdt på initiativ af skolelæreren. Talere på disse møder var ofte skolelæreren selv, lokale bønder med noget på hjertet og folketingsmedlemmer for Venstre. Desuden medvirkede grundtvigianske præster og højskolemænd ofte ved disse lejligheder med taler, som gerne havde et oplysende præg og kunne handle om danmarkshistorie eller mytologiske emner.

Sir Lyngbjerg

Sir Lyngbjerg er den største folkelige mødeplads i Ringkøbing Amt og den eneste, hvor man har været i nærheden af de mange tusind mødedeltagere, som deltog ved større folkelige møder i det øvrige land.³ Krunderup Bakker, som nu kaldes Sir Lyngbjerg, henlå indtil begyndelsen af 1800-tallet som fælleseje. I 1863 flyttede skolelærer Hans Jørgen Hansen til den nyoprettede skole i Sir skænket af dronning Caroline Amalie. Han stiftede en skytteforening i sognet og afholdt øvelser i bakkerne med efterfølgende foredrag for sognets unge mænd. I 1878 rejstes den første mindesten for Frederik VII og samme år opstod idéen

På Sir Lyngbjerg er bøgetræerne plantet i lange lige rækker ligesom i en nåletræsplantage. Trods det plantageagtige præg skaber træerne den helt rigtige stemning af østdansk løvskov, som var datidens ideelle ramme om den folkelige mødeplads.

om at tilplante bakkerne. I 1879 stiftedes "Aktieselskabet Krunderup Bakkers Plantage", som havde til formål at tilplante og anlægge mødepladsen. Selskabet havde lærer Hansen-Sir som formand. Man vedtog at arbejde for en tilplantning som "under Det Danske Hedeselskabs vejledning og tilsyn tager hensyn til plantagernes afbenyttelse som lystanlæg og festplads".⁴ Der afholdtes fra begyndelsen et årligt sommermøde på stedet, og fra 1909 afholdtes to årlige sommermøder

- et kirkeligt på Sankt Hans dag og et folkeligt på Grundlovsdag. Møderne havde lige fra starten et grundtvigiansk præg med mange højskolefolk og valgmenighedspræster på talerlisten. I 1930'erne begyndte mødedeltagelsen at svigte, men møderne holdt først helt op i slutningen af 1950'erne. Aktieselskabet eksisterer stadig, og dets bestyrelse lægger et stort arbejde i at passe plantagen og det gamle mødested. I anledningen af 125 års jubilæet i 2004 blev der arrangeret et jubilæumsmøde med gudstjeneste og musik på Sir Lyngbjerg, og det er bestyrelsens hensigt i årene fremover at forsøge at genoptage traditionen med at afholde sommermøder i bakkerne.

I Sir Lyngbjerg kan man i dag se resultatet af den tilplantning af lyngbakkerne, som blev iværksat i 1879. Som det er karakteristisk for en folkelig mødeplads i Vestjylland består tilplantningen omkring pladsen af bøgetræer, plantet i lige rækker. Det giver pladsen et skær af østdansk løvsal, som passede så fint med romantikkens naturideal, der var typisk for tiden. På toppen af lyngbakkerne og rundt i terrænet står de otte mindesten, rejst i tidens løb til erindring om personer eller begivenheder, som man i samtiden har fundet værd at mindes. Der er mindesmærker af national karakter - for eksempel kong Frederik VII's

Her Sangen har Genklang, her Ordet er frit
Naar kun om det gode det lyder;
"Velkommen" vi hjertelig byder saa tit
Som nogen vor Gæstfrihed nyder
Saa være velkomne på Krunderups Top
De mange, som stævned' til Møde herop
(Hansen-Sir 1915)

Der er et Sted, en lille Plet i vort Rige,
som kalder på os unge fjern og nær,
der er ej Strand og Bølger eller skønne Vige
og dog, fra vi var Børn, vi fik dig kær -
i Tidens Løb et Samlingssted for alle
til Møder, Sang og Fest og Sport,
med særlig Glæde vi ved Navn dig kalde,
fordi du er og bliver vort
SIR LYNGBJERG
(V. Bjerre 1941)

I de folkelige forsamlings storhedstid var det almindeligt med sange, som hyldede møderne og mødestederne. Disse eksempler er fra Sir Lyngbjerg, hvor to af de lokale foregangsmænd har sat mødeaktiviteterne og de følelser, der knyttede sig til mødepladsen på vers. Det er karakteristisk, at de to hyldestsange skulle synges på melodierne til fædrelandssangene "Langt Højere Bjerge" og "Mor Danmark", herved sammenknyttede sangene kærligheden til lokalområdet med kærligheden til fædrelandet.

og dronning Karoline Amalies sten samt stavnsbåndsobeliskens og genforeningsstenen. Og der er mindsten af lokal betydning – for eksempel stenene rejst for de lokale ildsjæle lærer Hansen-Sir og bonden Mads Bjerre samt for Sir Lyngbjergs 50- og 100-års jubilæer.

Mødepladser i byerne

I alle købstæder i amtet samt i en række mindre byer findes der lystanlæg. De første er anlagt i begyndelsen af 1800-tallet og er i flere tilfælde startet som private parker, der siden er blevet offentligt tilgængelige. I lystanlæggene er ofte placeret en række mindesten for nationale personer og begivenheder samt for byens egne

Lystanlæg, som var hyppige rammer om folkelige møder, blev anlagt for at give byens borgere mulighed for at komme i kontakt med naturen midt i byen. Billedet her er fra det fine anlæg i Vinderup fra 1917, hvor der også i dag afholdes folkelige møder og fester i forbindelse med blandt andet 1. maj og Sankt Hans aften.

betydningsfulde og indflydelsesrige skikkelser. I de fleste byer har lystanlæggene været anvendt til møder og fester af forskellig art. I de mindre byer mindede de folkelige møder i lystanlæggene i højere grad om møderne på landet, hvor det var skolelæreren og aktive bønder, som arrangerede. I købstæderne var det oftest borgerskabet, som stod bag arrangementerne, ligesom det var borgerskabet, som deltog. Talerne ved sådanne arrangementer har ved mange sådanne lejligheder været byens førende forretningsfolk, som traditionelt støttede partiet Højre.

Holstebro Lystanlæg

Et fint eksempel er Holstebro Lystanlæg, der ligger på hjørnet af Viborgvej og Enghavevej og strækker sig mod nordøst langs Lægård Bæk. Anlægget er påbegyndt helt tilbage i 1823 som et af de første kommunale lystanlæg i Danmark. Initiativtager var lærer Jens Dahl, som selv gjorde et stort arbejde med tilplantningen af anlægget. Fra begyndelsen af 1840'erne var der planer fremme om at få bygget en pavillon i anlægget, men først i 1859 lykkedes det at få opført et lysthus, som i 1861 blev afløst af en rigtig pavillon. Pavillonen blev drevet af en forpagter, som stod for bevarningen af anlæggets gæster og blandt andet lavede musikarrangementer. I 1895 opførtes en

ny og mere solid pavillon, som er den, der står i anlægget i dag. I Holstebro Lystanlæg afholdtes tidligere forskellige festligheder, for eksempel grundlovsfester og midsommerfester, ligesom der blev afholdt koncerter. Anlægget var endvidere udflugtsmål for byens borgere, som brugte det til søndagsspadereture og måske fik en forfriskning i pavillonen. Også i dag bruges anlægget af byens borgere til rekreative formål, og det er stadig en yndet beskæftigelse at gå en tur langs den fint snoede Lægård Bæk og over de små træbroer eller sidde i græsset og sole sig på sommerdage. De besøgende kan i anlægget se to mindesten: en for anlæggets stifter Jens Dahl og en stor obelisk for slagteridirektør Hans Magnus Kjær. På hjørnet ud mod Viborgvej og Enghavevej er der endvidere en bustepark med buste af fem mænd, som har haft betydning for Holstebro. Det er valgmenighedspræst Morten Larsen, borgmester Kaj K. Nielsen, kommunaldirektør Jens Johansen, kongelig konsul Børge Bek-Nielsen og fabrikant Jørgen Færch.

Andre mødepladser

Geografisk kan man altså med de folkelige forsamlinger trække et skel mellem land og by, som politisk nogenlunde stemmer overens med skellet mellem partierne

Venstre og Højre. Der har dog også indenfor Ringkøbing Amt været afholdt folkelige møder i socialdemokratisk regi, om end det hører til de sjældnere forekommende. I Moselundgårds Skov ved Engesvang blev der indtil omkring 1940 afholdt sommermøder med politiske taler. Mødepladsen lå i et privat anlæg, og møderne kom i stand på initiativ fra ejeren skovfoged Frederik Henriksen. Møderne var formentlig knyttet til arbejderbevægelsen og Socialdemokratiet, og ved sommerfesten i 1926 talte Thorvald Stauning. Eneste synlige spor af mødeaktivitet er en stendysse brugt som talerstol og lavet til formålet.

Råbjerghøj

– husmændenes mødeplads

Råbjerghøj sydvest for Lemvig er eksempel på en mødeplads med tilknytning til husmandsbevægelsen. Råbjerghøj var indtil 1909 en lyngklædt hedebakke midt i det øde landskab Støren, der blev benyttet til fælles græsningsområde af en række sogne. Fra toppen af højen var der udsigt vidt omkring til både havet og Limfjorden. På Råbjerghøj anlagde den lokale husmandsforening i 1909 et forsøgsområde, som, da det voksede op, blev taget i brug som folkelig mødeplads for foreningens medlemmer. Indtil cirka 1960 blev der holdt grundlovsfester samt sommermøder, der samlede op

På husmandsforeningens gamle mødeplads Råbjerghøj ved Lemvig afholdes hvert år børnedyrskue med over 1000 besøgende. Efter præmieringen trækker børnene deres dyr rundt til skue.

Gymnastikopvisninger og andre optrin har gennem årene været faste indslag ved mange folkelige møder. På børnedyrskuet på Råbjerghøj var der i 2004 danseopvisning af lokale unge, som dansede rock 'n roll, hip hop og breakdance.

mod 3-400 mennesker. Programmet ved disse møder var taler om landbrugspolitiske emner og forevisning af forsøgsmarkerne. Selv om husmandsbevægelsen traditionelt forbindes med Det Radikale Venstre, har det partipolitiske islæt dog ikke præget de folkelige møder på stedet i nævneværdig grad.

Hver sommer siden 1950'erne har 4H – husmandsforeningens børne- og ungdomsafdeling – afholdt børnedyrskue på Råbjerghøj. Børnedyrskuet holdes fortsat den sidste søndag i juni med deltagelse af omkring 100 udstillende børn samt over 1000 besøgende børn og voksne. Arrangementet afvikles som et 'rigtigt' dyrskue med pointgivning og præmiering. På pladsen kan

købes pølser, øl, sodavand og kaffe, og der er underholdning – i år af et hold lokale dansere, hvilket peger tilbage på gymnastikopvisningerne ved tidligere tiders folkelige møder. Råbjerghøj bruges i dag desuden som udflugtsmål for lokalbefolkningen samt af skoler og børnehaver, der cykler eller går derud med madkurv eller lignende. Med sine store græsarealer og lægivende beplantning er stedet ideelt til udflugter. Besøgende kan se to mindst en over Knud Thøgersen og Jens Aagaard, der var hovedkræfterne bag skabelsen af Råbjerghøj som husmandsforeningens forsøgsområde og mødested.

Gudelige forsamlinger

Endelig er der også i amtet eksempler på religiøse mødepladser benyttet af Indre Mission og grundtvigianere. Møderne på Sir Lyngbjerg havde som allerede nævnt et stærkt grundtvigiansk præg, men mødepladser fra deciderede grundtvigianske forsamlinger er ikke bevaret. De religiøse møder har ofte været afholdt i private haver og har derfor sjældent sat sig spor i landskabet. Der findes dog eksempler på missionske mødepladser, som har været i brug helt op til nutiden:

Store Linnebjerg

Et eksempel på en missionsk mødeplads er Store Linnebjerg cirka syv kilometer nord for Ikast. Linnebjerg er et udsigtspunkt bevokset med egekrat. Området, som er privat og tilhører gården Store Linnebjerg, har været mødested for Indre Mission og KFUM&K fra 1895-96 og indtil 1983. Pastor Aksel Brostrøm fra Favrholt Sogn tog initiativ til møderne, som i begyndelsen samlede op mod 800 mennesker. Senere var det Herning kredsens KFUM&K, der kom til at arrangere møderne. På møderne talte højskoleforstandere samt præster og missionærer. Møderne bevarede langt op i tiden karakter af vækkelsesmøder kombineret med ungdomsudflugt. I 1982 og 1983 blev mødet et regulært teltmøde, som varede en uge. Der er

i dag ikke synlige spor af mødeaktiviteten i landskabet.

Jens Jensens Anlæg i Haderup

Jens Jensens Anlæg i Haderup mellem Holstebro og Viborg er et skægt eksempel på et privat anlæg og mødeplads. Anlægget er oprettet i begyndelsen af 1900-tallet på initiativ af Jens Jensen, som var købmand, manufakturhandler og gårdejer i Haderup. En fin stynet lindeallé leder ned

Jens Jensens Anlæg i Haderup er et eksempel på et fint og morsomt lystanlæg, som er anlagt af en privat mand. En smuk lindeallé leder ind til anlægget, hvor man finder borglignende stenarbejder med grotter og broer.

til anlægget, som består af en bøgetræstilplantning, hvorunder der er stensætninger udformet som et mindre borganlæg med grotter, broer med videre. Centralt i anlægget er en græsplæne, som er orienteret op mod en stor stensætning. Herpå ses årstallet 1914 og et stort cementrelief af en person, som planter et træ. Teksten over billedet er: "Vil du skabe hygge og læ, så plant et træ." I anlægget findes desuden en genforeningssten samt en mindesten over Jens Jensen rejst i "taknemmelighed over hans virke på dette sted". Anlægget og den tilstødende campingplads bruges af Indre Missions medlemmer, som samles her til bibelcamping i sommerperioden.

Historien i landskabet

De folkelige mødepladser i amtet fortæller historien om tiden 1870-1920, hvor de folkelige og religiøse bevægelser var på sit højeste. De plantager eller anlæg, hvor mødepladserne er placeret, fortæller endvidere om tidens natursyn og om kampen for at tilpasse naturen til de menneskelige idealer. Endelig fortæller mindesten på mødepladserne historien om personer af lokal eller national betydning, og om de mennesker, som fandt dem værdt at minde ved at rejse stenene. Folkelige mødepladser kan derfor have en stor værdi for formidlingen af

historien om og i et bestemt område, ligesom de kan opfattes som 'knager for identitet' for de mennesker, som besøger pladserne og konkret i landskabet kan erfare den store historie i relation til deres egen individuelle historie.

De mange forskelligartede fol-

Ikke alle folkelige mødepladser, selv ikke de med megen aktivitet, har sat sig varige spor i landskabet. Mange folkelige møder har fundet sted i private haver eller i skovområder, hvor mødepladsen nu er forsvundet. I Stenholt Skov ved Engesvang var en folkelig mødeplads i brug mellem 1895 og 1935. Pladsen er nu overgroet, men den opmærksomme besøgende vil kunne finde de to træer, hvorimellem en talerstol i sin tid var sat op.

kelige mødepladser i amtet byder på spændende oplevelser for både historieinteresserede og naturelskere. Der er mange gode historier at opdage rundt om i anlæg og plantager, og de besøgende kan samtidig benytte lejligheden til at tage en travetur i den 'anlagte natur'. De folkelige mødepladser er således oplagte udflugtsmål for hele familien, også selv om der ikke afholdes møder længere. Tag madkurven med – der er læ!

Noter

Artiklen er blevet til på baggrund af arbejdet med at etablere en oversigt over samtlige folkelige mødepladser i Ringkøbing Amt, et projekt iværksat af amtets kulturmiljøråd.

- 1 Beskrivelsen stammer fra et avisudklip i aktieselskabets I/S Sir Lyngbjergs arkiv.
- 2 I mange tilfælde på steder som tidligere har været brugt som samlingspunkter, for eksempel bavnehøje.
- 3 Ved møder på Sir Lyngbjerg var der i slutningen af 1800-tallet omkring 3000 mødedeltagere.
- 4 Lov for Aktieselskabet "Krunderup Plantage" 1882. I Aktieselskabets I/S Sir Lyngbjergs arkiv.

Litteratur og kilder

- Adriansen, Inge 2003: *Nationale symboler i Det Danske Rige 1830-2000*. Museum Tusulanum.
- Arendt, Niels Henrik 1980: Sir Lyngbjerg. Træk af en 100-årig historie. *Hardsyssels Årbog*, række 2, bind 14, s. 15-26. Historisk Samfund for Ringkøbing Amt.
- FRAM 1992/1993. *Guide til oplevelser i Ringkøbing Amt*. Museumsrådet i Ringkøbing Amt og Ringkjøbing Amtskommune.
- Graugaard, Esben & Bent T. Holm 1995: *Anlægspavillonen i Holstebro 1895-1995*. Holstebro Museum.
- Thøgersen, Knud 1927: *Vestjysk Husmandsforening. Dens Mænd og Virke 1902-1927*. Holstebro.
- Trap, J.P. 1965: *Danmark*. Ringkøbing Amt. Bind IX, I. Femte udgave. G.E.C. Gads Forlag.
- Vingborg, Jørgen 1987: *Nordsognet og Faurholt Kirke. Festskrift til Faurholt kirke 1987*. Faurholt Menighedsråd.

Desuden optegnelser og materiale i museer og lokalarkiver i Ringkøbing Amt.

Alle fotos: Mette Lund Andersen.
Fotobearbejdning: Erik Ring